

Tudományos ülések, konferenciák

*Tóth Árpád születésének centenáriuma rendezett
tudományos ülésszak*

Debrecen, 1986. április 18–20.

A Nyugat nagy nemzedékéhez tartozó Tóth Árpád életét és munkásságát első ízben idézték fel az ország különböző kutatóhelyein dolgozó irodalomtörténészek egy több napos ülésszak keretében, melynek a költő szülővárosa, Debrecen adott helyet. A háromnapos tudományos ülésszak igen gazdag, az előadásokon kívül még számos rendezvényt tartalmazó programját az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság, a Magyar Nyelvtudományi Társaság, a TIT Országos Irodalmi Választmánya és Hajdú-Bihar Megyei Szervezete, valamint Debrecen Megyei Városi Tanács VB Művelődési Osztálya szervezte, s a közel száz résztvevőnek a Déri Múzeum adott otthont. A színvonalas ülésszak első két napján a költő életművével, a városhoz fűződő élményeivel, a modern irodalomban betöltött szerepével, utóéletével foglalkozó tizennégy előadás hangzott el. Az előadásokat a Tóth Árpádról készített színes amatőrfilm vetítése, a sokoldalú, mindenre kiterjedő Tóth Árpád-émlékiállítás megtekintése, valamint a Csokonai Színházban rendezett irodalmi est egészítette ki. A Debrecen Városi Könyvtár szép kiállítása, teljességre törekvő ajánló bibliográfiáját és a színházi belépőül is szolgáló bibliofil Tóth Árpád-kötetet örömmel fogadta a szakmai közönség. Az ülésszak harmadik napján hat előadást hallgatott meg a közönség a szecesszió kérdéseiről. Irodalmi és képzőművészeti vonatkozásokat egyaránt tartalmazó, új kutatásokat összegező, izgalmas irodalomtudományi problémák megvilágítására vállalkoztak a szerzők, s kitűnő illusztrációs anyagot mutattak be egy-egy konkrét témáról. Világszerte fokozódó érdeklődéssel kutatják a szecesszió kérdéseit, s a szervezők jó érzékkel kapcsolták össze Tóth Árpád életművét és e stílusirány hazai kutatásának újabb eredményeit.

A megnyitó előadást *Keresztury Dezső* akadémikus tartotta, kiemelte az ülésszak témáinak fontosságát, majd személyes emlékeit is felelevenítette Tóth Árpádról, s a költőnek Debrecenhez fűződő viszonyáról. Méltatta Kardos László és az Ady-Társaság érdemeit a költő végleges irodalomtörténeti helyének kijelölésében, végül pedig a szecesszió az európai művészetben elfoglalt helyéről szólt.

A megnyitó szavak után *Czine Mihály* mondta el Debrecen és a XX. századi magyar irodalom című előadását, melyben alapos irodalomtörténeti kutatás révén, gazdag adatgyűjteménnyel támasztotta alá a város változó, sokszor ellentmondásos szerepét a modern magyar irodalom teremtésében és befogadásában. Kiemelte az eddig kevésbé ismert programok, irodalmi körök, vezető egyéniségek pozitív vonásait, különös tekin-

tettel a város szülöttének, Tóth Árpádnak ünnepi fogadtatására, Kardos Lászlónak a költőről írott monográfiájára, Barta János irodalomtörténeti munkásságára. Részlete- sen foglalkozott a két világháború közötti időszak szellemi-irodalmi életével, az Ady- Társaság, Gulyás Pál szerepével, a népi irodalom felkarolásával, a József Attila-ünnep- séggel, majd a városnak 1945 óta a kortárs magyar irodalomban játszott termékeny és energiasugárzó hatásával, intézményeivel, folyóirataival. Áttekintése újszerű és rendki- vül adatgazdag volt, számos további kutatás, tisztázatlan kérdés megoldásához kínált alkalmat.

Lengyel Balázs A mulandóság tragikumja című esszéje Tóth Árpád költészetének, formaművészetének természetét vázolta fel, költői eszközeit, képi világát jellemezte néhány nagy versének gondolati és formai elemzése révén.

Kocztur Gizella a műfordító Tóth Árpád elveit, munkamódszerét közelítette meg a Keats-vers, az Óda egy görög vázához fordításának részletes elemzésével, s bizo- nyította, hogy nemcsak az eredeti, hanem a műfordítás is remekmű.

Kabdebó Lóránt Pokoljárás – angyalmódra című előadása a költő húszas évebbe- li munkásságát világította meg, feltárta kapcsolatait, az őt ért eszmei és irodalmi hatá- sokat, szellemi élményeket. Beszámolt a Babits, Tóth Árpád és Szabó Lőrinc közötti költői versenyekről, a három költő érdeklődési köréről, azonos eredményeiről, tájéko- zódási irányairól. Így nemcsak Tóth Árpád egyéniségéhez, hanem a kor szellemi lég- köréhez is számos adalékot nyújtott.

A szülőváros Tóth Árpád-ismeretéhez évtizedek óta a legtöbb munkával *Nagy Já- nos* tanár és irodalomtörténész járult hozzá. Előadásában a költő nevezetes, legtöbbet vitatott versét, Az új Istent értelmezte, három évtizedes kutatómunkájának eredmé- nyeit ismertette. Tóth Árpád újságcikkeinek tematikáját is bemutatva kísérletet tett a hallgatóság meggyőzésére: a költőt Lenin alakja is ihlethette, befolyásolhatta a vers írásakor.

Kozocsa Sándor Géza az 1907 és 1914 között írt verseket elemezte és dolgozta fel Korhangulat és költői szerepjátszás vagy a releváns élmény? című tanulmányában. Aprólékos filológiai munkával emelt ki 13 döntő motívumot e versekből, s a modern verselemzési módszerek együttes alkalmazásával igen alapos betekintést nyújtott Tóth Árpád egy pályaszakaszába, számos kitűnő idézettel illusztrálva állításait.

Tamás Attila előadása Tóth Árpád költészete és a századeleji stílusirányzatok cí- men fontos párhuzamokat emelt ki a kor költői stílusai és a legjobbaknak ítélt, im- presszionista, szimbolista, naturalista és dekadens vonásokat egyesítő Tóth Árpád- versek között.

A tudományos elemzést jól egészítette ki az ezután következő szubjektív hangú előadás: *Kiss Tamás* költő A Tóth Árpád-vers élénkítő és színező elemei címen átforró- sodott, megélt élményt közvetített, amint Tóth Árpád verszenéjéről, festőiségéről, dekorativitásáról, atmoszférateremtő erejéről szólt.

Simon Zoltán izgalmas irodalomtörténeti kísérletet mutatott be: Kardos László két Tóth Árpád-monográfiájának tanulságai címmel végigkövette a korszak irodalom- elméleti és verstani elméleteinek változásait, s azok közvetlen hatását az irodalomtör- ténetési munkára, Kardos László árnyaltabbá és pontosabbá váló elemzéseire.

Részletes verselemzésre, A vén zsvány című vers körüljárására vállalkozott *Szabó Magda*; kiderítette a vers hátterét, élményvilágát, a magyar költészetben létező pár-

verseit, s bebizonyította a vers jellegzetes debreceniségét, a 28 soros tragédia városhoz kötöttségét.

Sebestyén Árpád A vers-nyelv jellemzői Tóth Árpád lírájában címmel a versek nyelvi sajátosságait elemezte igen összetetten, kitérve a zeneiség, a tökéletes rímek, a káprázatos képpalkotás, a ritmika szépségeire és változatosságára. A jelzők, a magas és mély magánhangzók váltakozása és más konkrét vizsgálatok alapján állította elének Tóth Árpádot, a „szavak szobrása”-t.

Szuromi Lajos metrikai elemzéssel közelítette meg az „Isten törött csellója, hallgatók” című költeményt, s bonyolult számítások, összevetések alapján bizonyította Tóth Árpád tudatos költőiségét, s a nyelv fölötti uralmát, alakítókétségét.

Az utolsó előadást *G. Kiss Valéria* középiskolai tanár és irodalomtörténész tartotta *Az ódivatú költő. (Tóth Árpád tanítása a középiskolában)* címmel, 1932-től napjainkig kísérve végig a középiskolai tankönyvek értékelését, a Nyugat írói körének közvetítését, a modern magyar költészet tanításában kívánt fordulatokat, értékelési hangsúlyváltozásokat. A rendkívül sokrétű, korjellemező és befogadástörténeti érdekességekkel, valamint határozott Tóth Árpád-képpel rendelkező előadás jól keretezte a költő életművének mai utóéletét is jellemző tudományos ülésszakot. A költői életművek állandó újragondolására, és felelős közvetítésére szólította fel akaratlanul is az érdeklődő közönséget, kitűnően bizonyítva, hogy Tóth Árpád egyáltalán nem ódivatú költő.

Az előadások végén *Mollay Károly* zárszava előtt *Czine Mihály* javasolta, hogy az Irodalomtörténeti Társaság s a tudományos ülésszak közönsége köszöntse levelében a Tóth Árpád-életmű befogadásáért oly sokat tett irodalomtörténészt, Kardos Lászlót. A javaslatot nagy helyesléssel fogadta a közönség.

A harmadik napon *Kürti Katalin* Debreceni képzőművészet Tóth Árpád korában című előadásával folytatódott az ülésszak programja. Igen sok kitűnő illusztrációval állította elének a város szecessziós alkotásait a szerző, épületek, szobrok, festmények születésének körülményeit, izgalmas életrajzi adalékokat sűrített az előadás, kitért a Tóth Árpád-élelmű keletkezésének történetére is.

Halász Előd Az osztrák szecesszió című előadása igen széles áttekintést nyújtott erről a mozgalomról, amelynek más-más neve van országonként, s a művészettörténetben pontos körülhatárolása még ma is folyik. Eszmei alapozástól a nemzetközi kapcsolatok szerepéig, konkrét életművek és alkotások elemzésétől hatástörténeti megállapításokig terjedt az előadás. Rendkívüli alaposággal ismertetett meg a bécsi – a magyar művészetre is elhatározó jellegű – csoportokkal, alkotásokkal, s vázolta a magyar összefüggéseket is. Az előadás sok alapvető kérdés vizsgálatára vállalkozott, remélhető, hogy bővebb kifejtésére és megjelenésére is sor kerül hamarosan.

Keserű Katalin „Légi semmi” és „álló alak”. (Dante a magyar szecesszióban) című előadása áttekintette a Dante-kor és a XX. század eleje közötti párhuzamokat, a művészek felfokozott érdeklődését az átmeneti korok, összegező művészek iránt. Gazdag illusztrációs anyagon (verseken és képeken) mutatta be a Dante-motívumok jelenlétét a magyar szecessziós művészetben, részletezve az álom jelentőségét, a szépség, az örökkévalóság, az anyagtalanság és az illúziók ábrázolásának lehetőségeit több művészeti ágban is.

Csűrös Miklós Zeneiség és festőiség a magyar szecesszió irodalmában helyett Adalékok a magyar irodalmi szecesszió kérdéséhez címre módosította előadását, s körüljárta a magyar kutatók véleményét az irodalmi szecesszióról – a sejtetés, a suttogás, a halkság, a titok, az ornamentális díszítés, a dekorativitás, intimitás kérdéseire keresve kitűnő illusztrációs anyagot, érdekes elemeket emelve ki a kor elbeszélő irodalmából (pl. az arany szín szerepét, a biblikus jelzők túltengését, a halál iránti érdeklődést).

Alexa Károly A mese a századfordulón címmel a századforduló epikájának ornamentikáját mutatta be a mese műfajában, egyes írók meséin kívül antológiák darabjait elemezve, a műfaj fontosságát bizonyítva. Igen kevés szó esett eddig az irodalomtörténetben erről, pedig igen termékeny megközelítési lehetőség lehet a századforduló irodalmában való eligazodásra, a pszichológiai kapcsolatokra, a személyiség korlátainak áttörési kísérleteire, jelképes irodalmi alakok teremtésének magyarázatára (pl. Szindbádéra stb.).

Az utolsó előadást *Eisemann György* tartotta Prófécia és szépségeszmény a szecesszióban címmel, számos új szemponttal gazdagítva a szecesszió kutatást, filozófiai megközelítéssel elemezve egy-egy jellegzetes szépirodalmi (Babits, Wilde), zenei műalkotást (Strauss, Mahler). Egy-egy motívum kiemelésével bizonyítja a profétikus ornamentika kiemelt szerepét a szecesszióban, s igen gazdag illusztrációs anyagot kínálva további vizsgálatra.

A szecesszióról tartott előadások is bizonyították, hogy erről a kérdésről még igen sok mondanivalója van az irodalomtörténetnek, művészettörténetnek egyaránt, s az elkövetkező évtizedek kutatásaihoz jó kiindulási alapul szolgálhatott ez a néhány megközelítés is. Remélhetőleg könyv formában is hozzáférhetővé válnak ezek a tanulmányok, s így a magyar szecessziókutatás egy fontos állomásáról, jelenlegi állapotáról tudósíthatnak majd a résztvevőknél nagyobb számú érdeklődőt is.

R. Takács Olga

„Török világ Magyarországon”.

Tudományos ülészak a hódoltság művelődéstörténetéről.

Szigetvár, 1986. május 21–25.

A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének Reneszanszkutató Csoportja a budapesti, a debreceni, a pécsi és a szegedi egyetemek régi magyar irodalomtörténeti tanszékeivel együtt hagyományosan minden második évben ülészakot szervez a reneszánsz kutatásával foglalkozó szakemberek számára. Az 1986-ban megrendezett ülészakot Buda visszafoglalásának 300. évfordulója alkalmából a török hódoltság alatti művelődéstörténet témakörének szentelték, s az ülészak munkájába bekapcsolódott a budapesti egyetem török filológiai és középkori magyar történeti tanszéke is. A konferencia üléseit Szigetváron, Szulejmán pasa egykori dzsámijában tartották.

A török hódoltság politika-, had- és gazdaságtörténete a magyar történettudomány által hagyományosan vizsgált terület – a konferencia nyitó előadásában *Hóvári János* foglalta össze a magyar történetírás hódoltság-kutatásának történetét és eredmé-